

مجموعه مقالات منتخب دین هایش جهانی حکیم ملا صدرا

اول خرداد ماه ۱۳۸۳ تهران

حکمت متعالیه و مکاتب دیگر

۳

زیر نظر

آیت الله سید محمد خامنه ای

سرشناسه: همایش جهانی بزرگداشت حکیم صدرالدین محمد شیرازی ملاحظه اول دومین: ۱۳۸۳ تهران
 عنوان و پدیدآور: مجموعه مقالات منتخب دومین همایش جهانی حکیم ملاحظه اول و خرداد ماه
 ۱۳۸۳ تهران / برگزار کننده: بنیاد حکمت اسلامی صدر،
 مشخصات نشر: تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدر، ۱۳۸۵.
 مشخصات ظاهری: ۵ ج.
 شابک: (ج. ۱) ISBN 964-7472-71-4 (ج. ۲) ISBN 964-7472-76-5
 (ج. ۳) ISBN 964-7472-86-2 (دوره) ISBN 964-7472-70-6
 یادداشت: ج. ۳ (چاپ اول، ۱۳۸۶) (مبیا).
 یادداشت: جلد سوم زیر نظر آیت‌الله سید محمد خامنه‌ای منتشر شده است.
 یادداشت: کتابخانه.
 مندرجات: ج. ۱. مکتب ملاحظه اول و فلسفه‌های غربی - ج. ۲. ملاحظه اول و دیگر فلاسفه - ج. ۳. حکمت
 متعالیه و مکاتب دیگر
 موضوع: صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۱۰۵۰ - ۹۷۹ ق. - کنگره‌ها
 موضوع: صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۱۰۵۰ - ۹۷۹ ق. - مقاله‌ها و خطابه‌ها
 موضوع: فلسفه اسلامی - مقاله‌ها و خطابه‌ها
 شناسه افزوده: خامنه‌ای، محمد، ۱۳۱۲.
 شناسه افزوده: بنیاد حکمت اسلامی صدر،
 رده‌بندی کنگره: الف ۱۳۸۲ / ۵۸۱۱۲۲.BBR
 رده‌بندی دیویی: ۱۸۹/۱
 شماره کتابخانه ملی: ۲۶۷۲۶ - ۸۲ م.

مجموعه مقالات همایش جهانی بزرگداشت

حکیم صدرالمطالین (سال ۱۳۸۳)

(جلد سوم) حکمت متعالیه و مکاتب دیگر

چاپ اول، بهار ۱۳۸۶، ۲۰۰۰ نسخه

نشانی: تهران، بزرگراه رسالت، روبروی ضلع شمالی مصلاي بزرگ تهران.

مجتمع امام خمینی (ره)، بنیاد حکمت اسلامی صدر

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۶۹۱۹، تلفن: ۸۸۱۵۳۲۲۰ و ۸۸۱۵۳۵۹۴ و ۸۸۷۳۴۶۸۶-۹، دورنگار: ۸۸۸۳۱۸۱۷

کلیه حقوق، متعلق به بنیاد حکمت اسلامی صدر است.

ISBN 964-7472-86-2 (Vol.2)

شابک: ۹۶۴-۷۴۷۲-۸۶-۲ (جلد ۳)

ISBN 964-92244-70-6 (SET)

شابک: ۹۶۴-۷۴۷۲-۷۰-۶ (دوره)

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه	۵
مقوله سه: مطالعات تطبیقی در فلسفه اسلامی و فلسفه غرب	۱
زیر بنای همه معارف و علوم (امّ القضا یا)	
محمد خوانساری	۳
پدیدارشناسی از دیدگاه فلسفه اسلامی	
محمود نوالی	۱۱
جوهر در فلسفه اسلامی و فلسفه راسیونالیسم (تعقلی)	
طوبی کرمانی	۲۹
سنت هرمسی و حکمت نبوی در فرهنگ اسلامی	
حسین کلباسی اشتری	۴۹
فلسفه اسلامی و ایده آلیسم	
عبدالرزاق حسامی فر	۸۷

	گزیده‌های اسکندرانی جالینوس و انتقال فلسفه یونان به مسلمانان (*)
۱۱۳	جان والبریح ..... مطالعاتی دربارۀ «حرکت» در فلسفه ارسطو و حکمت متعالیه
۱۲۹	عباس شیخ شعاعی ..... پرسشی از ذات حقیقت
۱۴۱	محمدجواد صافیان ..... برهان وجودی از نظر لایب نیتس و محمد حسین غروی اصفهانی (کمپانی)
۱۵۵	علی.م. افضلی ..... تمایز واقعی میان ماهیت و وجود (*)
۱۶۹	جان رابرت توبی لافنت ..... مقوله‌چهار: تاریخ فلسفه و فلسفۀ ایران باستان و تاثیر آن بر فلسفۀ جهان
۱۷۹	مقام ملاصدرا در تاریخ فلسفه اسلامی
۱۸۱	رضا داورى ..... جایگاه انسان در اندیشۀ کانت
۱۸۵	منوچهر صائمی دره بیدی ..... مقدمه ای بر تاریخنگاری فلسفه اسلامی
۱۹۷	محمد فنایی اشکوری ..... اصل اشتغال و نسبت آن با ضرورت و امکان در فلسفه لایب نیتس
۲۱۱	علی فتح طاهری ..... افلاطون و آیین مغان
۲۲۱	محمد رضا چیت ساز ..... نگرش زروانی در ایران باستان و تأثیر آن در کلام مزدایی و مسلمانان
۲۴۱	نورالله عقیلی ..... دانش ربوبی ایرانیان باستان و سرآغاز والاترین حکمت در غرب (*)
۲۵۷	لسلاو باروسکی ..... تأثیرات زرتشت و دین توحیدی ایرانی در فلسفۀ یونان و فلسفۀ اشراق
۲۶۹	بهرام طوسی

مقوله پنج: فلسفه معاصر (پدیدارشناسی، اگزیستانسیالیسم، فلسفه تحلیلی، فلسفه زبان، هرمنوتیک، پسامدرنیسم).....	۲۸۱
پدیدارشناسی: آگاهی معطوف (بازنگری در دوآلیسم دکارتی)	
محمود صوفیانی.....	۲۸۳
بررسی نظریه خوشه‌ای معناداری	
سید محمدعلی حجتی.....	۲۹۷
بررسی زبان‌شناسانه نقش زبان در اندیشه	
حسین بیات.....	۳۱۹
اگزیستانسیالیسم، با تأکید بر روایت کی‌پرگارد	
محمد منصورنژاد.....	۳۳۱
مسلمانان و مسائل فلسفی معاصر در پست مدرنیسم (*)	
ابراهیم اولاتند عثمان.....	۳۵۱
اگزیستانسیالیسم یا اصالت وجود و تأثیر آن بر روانشناسی وجودی	
معصومه اسلامی.....	۳۷۳
درباره پرسش از زندگی (*)	
دانیل دی.....	۳۸۹
مباحثی در فلسفه معاصر (*)	
اسکار برنیفه.....	۳۹۹
هابرماس و هرمنوتیک ارتباط (*)	
کونجاپودی سرینیواس.....	۴۰۹
فلسفه قرن بیستم با چه میراثی وارد قرن بیست و یکم شد و مسئله پسامدرنیسم (*)	
زیگنور وندلند.....	۴۲۳
رفقار پیامبرانه فلسفه پسامدرن (*)	
اکاتریناوی. دورتسکیا.....	۴۳۹
شرح حال مختصر برخی از نویسندگان مقالات.....	۴۴۳

بسم الله الحكيم العليم

مقدمه

دومین همایش بین المللی ملاصدرا در سال ۱۳۸۳ شمسی / هجری در تهران نیز مانند همایش نخستین (خرداد ۱۳۷۸) ضمن معرفی فلسفه اسلامی و بویژه مکتب حکمت متعالیه ملاصدرا به جهانیان، توانست فضایی ایرانی را نیز با اندیشه میهمانان خارجی که نماینده مکاتب دیگر بودند، آشنا سازد.

یکی از ارکان عمده فلسفه و هر دانش دیگر، مقایسه آراء دانشمندان و نظریه‌پردازان آن دانش با یکدیگر است؛ و در فلسفه این کار اهمیت بیشتری دارد. نگاه مقایسه‌ای در فلسفه دارای چندین فایده است، از جمله شناخت نقص و کمال نظریه‌های خودی و درک بیشتر و بهتر آن؛ زیرا که فیلسوف اگر فقط عالم به مکتب خود باشد نقص آن را بخوبی در نمی‌یابد. ولی اگر از بیرون نیز به آن بنگرد؛ بهتر و بیشتر می‌تواند درباره آن قضاوت کند و نقص و کمال آن را دریابد.

از طرفی با تجربه و مطالعه فلسفه‌های غربی پس از رنسانس اروپا، کم و بیش برای متخصص مکتب ملاصدرا یا فلسفه اسلامی پرسشهایی مهم و اشکالاتی عمده مطرح می‌شود و گاه در برخی از مکاتب غربی قدیم و جدید نقضهای بزرگ یافت می‌گردد و تا بجایی که بسا فیلسوف و متفکر جستجوگر اسلامی را از فلسفه‌های غربی مأیوس می‌سازد.

از طرف دیگر، برای فیلسوفان و متفکران خارج از حوزه فلسفه اسلامی و مکتب ملاصدرا نیز، که گهگاه از این مکتب چیزی می‌خوانند یا می‌شنوند، ابهامها و پرسشهایی مهم به وجود

می‌آید و بسا فلسفه اسلامی را کهنه و دور از قواعد کنونی تفکر فلسفی (و بقول آنها متافیزیکس) نشان می‌دهد.

ایندو جریان اندیشه و تفکر - اسلامی و غربی - اگر اندیشه و تفکرند و بدنبال حقیقت می‌باشند بایستی طبق قوانین طبیعت با هم آمیخته شوند و به وحدت برسند زیرا حقیقت بیش از یک چیز نیست و از اینروست که متفکران واقعی از انزوا و خودرایی پرهیز می‌کنند و بدنبال بحث و گفتگو می‌گردند و همایشهای علمی و فلسفی یکی از همین جلوه‌های روح حقیقتجویی و پیگرد اندیشه راستین است، که بنیاد حکمت اسلامی صدرا و انجمن ملاصدرا آن را یکی از اهداف و برنامه‌های ثابت خود ساخته است.

***

مقالاتی که برای چاپ برگزیده شد به چندین مقوله تقسیم گردید؛ بخش مهمی از مقالات درباره حکمت متعالیه و مکتب ملاصدرا بود که در مقوله یک گنجانده شد و در جلد اول چاپ و بخش گردید؛ بخش عمده‌ای نیز در مقایسه بین این مکتب با مکاتب یا آراء فلاسفه قدیم یا جدید است که در جلد دوم منتشر شد. در این جلد که جلد سوم از آن مجموعه است مقالات مقوله‌های سه (مطالعات تطبیقی در فلسفه اسلامی و فلسفه غرب)، چهار (تاریخ فلسفه و فلسفه ایران باستان و تأثیر آن بر فلسفه جهان)، پنج (فلسفه معاصر شامل پدیدارشناسی، اگزیستانسیالیسم، فلسفه تحلیلی، فلسفه زبان، هرمنوتیک و پسامدرنیسم) آمده است.

در این مجلد بیست و نه مقاله گنجانیده شده که نه مقاله آن از انگلیسی به فارسی ترجمه شده و در فهرست با علامت (*) مشخص گردیده و بقیه در اصل به فارسی بوده و تنها ویرایش ادبی شده است.

امید است این تلاش برای نزدیک سازی اندیشه‌ها و دلها و بالابردن سطح فلسفه در جهان و مقابله با اندیشه‌های شیطانی که هر از چندگاه محور شرارت و فتنه‌انگیزی در جامعه بشری می‌شوند مؤثر بوده و جهان را بسوی حق پرستی و راستی و درستی و انسانیت ببرد و ما و همگامان ما را بیش از پیش توفیق دهد و تأیید فرماید، /نه مؤید و معین.

بنیاد حکمت اسلامی صدرا